

സർക്കുലർ നം. 43/2015

വിഷയം: ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡുകളുടെ സാക്ഷ്യ
പ്പെടുത്തൽ-1872 ലെ ഇൻഡ്യൻ തെളിവ് നിയമം
65 ബി വകുപ്പുപ്രകാരമുള്ള വ്യവസ്ഥകൾ
പാലിക്കുന്നത് സംബന്ധിച്ചുള്ള നിർദ്ദേശങ്ങൾ.

- സൂചന: 1. ബഹു.ഇൻഡ്യൻ സുപ്രീംകോടതിയുടെ
18.09.2014 ലെ പി.വി.അൻവർ Vs പി.കെ.ബഷീർ
എന്ന കേസിലെ വിധിന്യായം
2. അഡീഷണൽ ഡയറക്ടർ ഇനറൽ ഓഫ് പോലീസ്
(ക്രൈംസ്) ന്റെ 12.01.2015 ലെ 15/Camp/എ.ഡി.ജി.പി
ക്രൈംസ്/15 നമ്പർ കത്ത്.
3. അഡീഷണൽ ഡയറക്ടർ ഇനറൽ ഓഫ് പ്രോസി
ക്യൂഷൻസ് & സ്റ്റേറ്റ് പബ്ലിക് പ്രോസിക്യൂട്ടർ
ശ്രീ.ടോം ജോസ് പടിഞ്ഞാറേക്കരയുടെ 29.10.2015
ലെ കത്ത്.

2000-ലെ വിവരസാങ്കേതിക വിദ്യാനിയമം (2000- ലെ 21-ാം കേന്ദ്ര നിയമം) നിലവിൽ
വന്നതോടുകൂടി 1872 ലെ ഇൻഡ്യൻ തെളിവ് നിയമത്തിൽ ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡുകളെ
സംബന്ധിച്ച് സുപ്രധാനമായ ഭേദഗതികൾ വരുത്തിയിട്ടുണ്ട്. തദനുസരണം തെളിവ് നിയമം,
3-ാം വകുപ്പുപ്രകാരം കോടതിയുടെ പരിശോധനയ്ക്കുവേണ്ടി ഹാജരാക്കുന്ന
ഇലക്ട്രോണിക് രേഖകൾ ഉൾപ്പെടെയുള്ള പ്രമാണങ്ങളും രേഖാമൂലതെളിവ് അഥവാ
documentary evidence ന്റെ ഭാഗമാണ്. തെളിവ് നിയമം 22എ വകുപ്പുപ്രകാരം
ഹാജരാക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു ഇലക്ട്രോണിക് രേഖ യഥാർത്ഥമാണോ എന്നത്
തർക്കവിഷയമായിരിക്കാത്ത പക്ഷം അങ്ങനെയുള്ള ഇലക്ട്രോണിക് രേഖയുടെ ഉള്ളടക്കം
സംബന്ധിച്ച വാക്കാലുള്ള സമ്മതവചനങ്ങൾ (Oral admissions) പ്രസക്തമല്ല. 45എ
വകുപ്പനുസരിച്ച് ഏതെങ്കിലും കമ്പ്യൂട്ടർ റിസോഴ്സിൽ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളതോ അല്ലെങ്കിൽ
അതിൽ നിന്ന് കൈമാറിയിട്ടുള്ളതോ അല്ലെങ്കിൽ മറ്റേതെങ്കിലും ഇലക്ട്രോണിക് അല്ലെങ്കിൽ
ഡിജിറ്റൽ രൂപത്തിലോ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ള വിവരം സംബന്ധിച്ച ഏതെങ്കിലും
വസ്തുതയെക്കുറിച്ച് കോടതിക്ക് ഒരു അഭിപ്രായം രൂപീകരിക്കേണ്ടതായുള്ളപ്പോൾ ഇത്
സംബന്ധിച്ച് 2000-ലെ വിവര സാങ്കേതിക വിദ്യ നിയമത്തിലെ വകുപ്പ് 79എ യിൽ
പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഇലക്ട്രോണിക് തെളിവുകളുടെ എക്സാമിനറുടെ അഭിപ്രായം പ്രസക്തമായ
ഒരു വസ്തുതയാണ്. തെളിവുനിയമത്തിലെ വകുപ്പ് 59 രേഖകളുടെയോ അല്ലെങ്കിൽ

ഇലക്ട്രോണിക് പ്രമാണങ്ങളുടെയോ ഉള്ളടക്കം ഒഴികെയുള്ള എല്ലാ വസ്തുതകളും വാക്കാൽ തെളിവുവഴി തെളിയിക്കാവുന്നതാണ് എന്നും വ്യവസ്ഥ ചെയ്യുന്നു.

ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡുകൾ സംബന്ധിച്ച തെളിവ് ദ്വിതീയതെളിവ് (Secondary evidence) ആയി അംഗീകരിക്കുന്നതിന് 1872 ലെ ഇൻഡ്യൻ തെളിവ് നിയമം 65 ബി വകുപ്പിൽ നിഷ്കർഷിച്ചിട്ടുള്ള വ്യവസ്ഥകൾ കൃത്യമായി പാലിച്ചിരിക്കേണ്ടതുണ്ട്. 65ബി (1)-ാം വകുപ്പിൽ വ്യവസ്ഥ ചെയ്തിട്ടുള്ളതനുസരിച്ച് ഒരു കമ്പ്യൂട്ടർ പുറപ്പെടുവിച്ചിട്ടുള്ളതും (കമ്പ്യൂട്ടർ ഔട്ട്പുട്ട്) ഒരു പേപ്പറിൽ പ്രിൻ്റ് ചെയ്തതോ അല്ലെങ്കിൽ കാന്തിക മാധ്യമത്തിലോ ഒപ്റ്റിക്കൽ മാധ്യമത്തിലോ പകർത്തിയതോ റിക്കാർഡ് ചെയ്തതോ ആയതും ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ളതുമായ വിവരം തർക്കവിഷയമായ കമ്പ്യൂട്ടറിനെ സംബന്ധിച്ചും വിവരത്തെ സംബന്ധിച്ചും ഒരു പ്രമാണം അഥവാ document ആയി കണക്കാക്കുന്നതിനും മറ്റു തെളിവുകൾ ഇല്ലാതെയും അഥവാ ഒറിജിനൽ ഹാജരാക്കാതെയും ഒറിജിനലിന്റെ ഉള്ളടക്കത്തെ സംബന്ധിച്ചോ അതിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന വസ്തുതകളെ സംബന്ധിച്ചോ നേരിട്ടുള്ള തെളിവെന്നപോലെ സ്വീകാര്യമാകുന്നതിനും 65ബി (2)-ാം വകുപ്പിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള താഴെപ്പറയുന്ന നാല് വ്യവസ്ഥകൾ അനുവർത്തിച്ചിരിക്കേണ്ടതുണ്ട്, അതായത്-

(എ) വിവരം അടങ്ങിയ കമ്പ്യൂട്ടർ ഔട്ട്പുട്ട് പുറപ്പെടുവിച്ചിട്ടുള്ളത് ആ കമ്പ്യൂട്ടർ ഉപയോഗിക്കുന്നതിന് നിയമപരമായ അധികാരമുള്ള വ്യക്തി നിർദ്ദിഷ്ട കാലയളവിൽ തുടർച്ചയായ ഏതെങ്കിലും പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ ആവശ്യങ്ങൾക്കായി വിവരങ്ങൾ സൂക്ഷിക്കാനും പ്രോസസ്സ് ചെയ്യാനും ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന അങ്ങനെയുള്ള കാലയളവിൽ ആയിരിക്കണം.

(ബി) പ്രസ്തുത കാലയളവിൽ ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ള അത്തരത്തിലുള്ള വിവരമോ അല്ലെങ്കിൽ ഏത് തരത്തിലുള്ളതിൽ നിന്നാണ് ആ വിവരം വേർതിരിക്കപ്പെട്ടത് അത് സാധാരണഗതിയിലുള്ള പ്രസ്തുത പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ തുടർച്ചയായി ആ കമ്പ്യൂട്ടറിൽ ഫീഡ് ചെയ്തിട്ടുള്ളതായിരിക്കണം.

(സി) പ്രസ്തുത കാലയളവിന്റെ പ്രധാനഭാഗത്തിലുടനീളം ആ കമ്പ്യൂട്ടർ ശരിയായ രീതിയിൽ പ്രവർത്തിച്ചിരിക്കുകയും അല്ലാത്തപക്ഷം ഏത് കാലയളവിലാണ് ശരിയായി പ്രവർത്തിക്കാതിരുന്നത് അങ്ങനെയുള്ള കാലയളവിൽ അത് നിർദ്ദിഷ്ട ഇലക്ട്രോണിക് രേഖയേയോ അല്ലെങ്കിൽ അതിന്റെ ഉള്ളടക്കത്തിന്റെ കൃത്യതയേയോ ബാധിക്കാത്ത വിധത്തിലുള്ളതായിരിക്കണം.

(ഡി) ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ള വിവരം പുനർനിർമ്മിക്കപ്പെട്ടതോ അല്ലെങ്കിൽ കമ്പ്യൂട്ടറിന്റെ സാധാരണഗതിയിലുള്ള അങ്ങനെയുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ ഭാഗമായി അതിലേക്ക് ഫീഡ് ചെയ്യപ്പെട്ട അതുപോലെയുള്ള വിവരങ്ങളിൽനിന്നും ലഭിച്ചതോ ആയിരിക്കണം.

ഇൻഡ്യൻ തെളിവ് നിയമം 65(ബി) വകുപ്പുപ്രകാരം ഒരു ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിനെ സംബന്ധിച്ച് ഏതെങ്കിലും നടപടിയിൽ സ്റ്റേറ്റ്മെന്റ് നൽകുവാൻ താൽപ്പര്യപ്പെടുന്ന പക്ഷം 65(ബി) (4)-ാം വകുപ്പിൽ നിഷ്കർഷിച്ചിട്ടുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഹാജരാക്കിയാൽ മാത്രമേ പ്രസ്തുത സ്റ്റേറ്റ്മെന്റ് അനുവദനീയമാകുന്നുള്ളൂ. അപ്രകാരമുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് 65 ബി (4)-ാം വകുപ്പനുസരിച്ച്,-

(എ) സ്റ്റേറ്റ്മെന്റ് അടങ്ങിയിട്ടുള്ള ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡ് തിരിച്ചറിയുന്നതിനും അത് നിർമ്മിച്ച രീതി വിവരിക്കുന്നതിനും

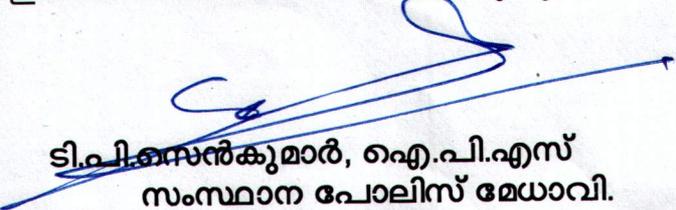
(ബി) ആ ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡ് ഒരു കമ്പ്യൂട്ടർ മുഖേനയാണ് നിർമ്മിച്ചതെന്ന് കാണിക്കുന്നതിലേക്ക് ആ ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിനെ സംബന്ധിച്ച് നിർമ്മാണത്തിൽ ഉപയോഗിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഏതെങ്കിലും ഉപകരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള യുക്തമായ വിവരങ്ങൾ നൽകുന്നതിനും

(സി) (2) -ാം ഉപവകുപ്പിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന നിബന്ധനകളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഏതെങ്കിലും വസ്തുതകളെ കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നതിനെ സംബന്ധിച്ചും ആയിരിക്കേണ്ടതാണ്., കൂടാതെ പ്രസ്തുത സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ പ്രസക്തമായ ഉപകരണവുമായോ അല്ലെങ്കിൽ ഉപകരണത്തിന്റെ പ്രവർത്തനവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടോ അല്ലെങ്കിൽ പ്രസക്തമായ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ മാനേജ്മെന്റുമായി ബന്ധപ്പെട്ടോ (ഏതാണോ ഉചിതമായത്) ഉത്തരവാദിത്വമുള്ള ഔദ്യോഗികസ്ഥാനം വഹിക്കുന്ന ഒരു വ്യക്തി ഒപ്പിട്ടിരിക്കേണ്ടതുമാണ്. അപ്രകാരമുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഹാജരാക്കുന്നപക്ഷം ആ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള കാര്യങ്ങൾ പ്രസ്തുത ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിനെ സംബന്ധിച്ച് ഒരു തെളിവായിരിക്കുന്നതും (4)-ാം ഉപവകുപ്പിന്റെ ആവശ്യത്തിലേക്ക് ആ വ്യക്തി നൽകുന്ന സ്റ്റേറ്റ്മെന്റ് ആ വ്യക്തിയുടെ അറിവിലും വിശ്വാസത്തിലും വരുന്നിടത്തോളം ആ സ്റ്റേറ്റ്മെന്റിനെ സംബന്ധിച്ച് സത്യമായിരുന്നാൽ മതിയാകുന്നതുമാണ്.

മേൽപ്പറഞ്ഞ തരത്തിലുള്ള ഒരു സർട്ടിഫിക്കറ്റ് കമ്പ്യൂട്ടർ പ്രിൻ്റ്, സി ഡി, വി.സി.ഡി, പെൻഡ്രൈവ് മുതലായവയെ സംബന്ധിച്ച് തെളിവായി സ്റ്റേറ്റ്മെന്റ് നൽകേണ്ടിവരുമ്പോഴും ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡുകൾ തെളിവായി ഹാജരാക്കേണ്ടിവരുമ്പോഴും പ്രസ്തുത ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കാർഡിനോടൊപ്പമോ സ്റ്റേറ്റ്മെന്റിനോടൊപ്പമോ ഹാജരാക്കിയിരിക്കേണ്ടതാണ്. ഇ-റിക്കാർഡുകളുടെ പ്രാമാണ്യവും ഉറവിടവും സംരക്ഷിക്കുന്നതിന് മേൽപ്പറഞ്ഞ സർട്ടിഫിക്കറ്റ് അത്യന്താപേക്ഷിതമാണ്. 65ബി(4) പ്രകാരമുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഹാജരാക്കാതെ ഇ-റിക്കാർഡുകൾ തെളിവാക്കി ആരംഭിച്ചിട്ടുള്ള ഏതൊരു കുറ്റവിചാരണയും നീതിനിഷേധത്തിന് ഇടയാക്കുന്നതും പ്രോസിക്യൂഷൻ കേസിന്റെ നിലനിൽപ്പിനെ ഗുരുതരമായി ബാധിക്കുന്നതുമാണെന്ന് ഇതിനാൽ വ്യക്തമാക്കുന്നു.

ഇൻഡ്യൻ തെളിവ് നിയമത്തിൽ ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കോർഡുകൾ ദ്വിതീയ തെളിവായി ഹാജരാക്കുന്നതു സംബന്ധിച്ചുള്ള സ്പെഷ്യൽ വ്യവസ്ഥയാണ് 65 ബി വകുപ്പ്. അതിനാൽ പ്രസ്തുത നിയമത്തിലെ പൊതുവ്യവസ്ഥകളായ 63-ഉം 65-ും വകുപ്പുകൾക്കുമേൽ 65 ബി വകുപ്പിന് അധിപ്രഭാവം (overriding effect) ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതാണ്. ദ്വിതീയ തെളിവായി ഹാജരാക്കുന്ന ഇ-റിക്കോർഡുകളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള സമ്പൂർണ്ണ നിയമാവലിയാണ് 65 ബി വകുപ്പ്. എന്നാൽ 62-ാം വകുപ്പിൻ കീഴിൽ ഒരു പ്രാഥമികതെളിവ് (Primary Evidence) ആയാണ് ഒരു ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കോർഡ് ഹാജരാക്കുന്നതെങ്കിൽ 65 ബി വകുപ്പിൽ നിഷ്കർഷിച്ചിട്ടുള്ള നിബന്ധനകൾ പാലിക്കാതെതന്നെ പ്രസ്തുത പ്രാഥമികതെളിവ് സ്വീകാര്യമാകുന്നതാണ് എന്ന് ബഹു.ഇൻഡ്യൻ സുപ്രീംകോടതി P.V.Anvar Vs P.K Basheer (CDJ 2014 SC 790) എന്ന കേസിന്റെ വിധിന്യായത്തിൽ വ്യക്തമാക്കിയിട്ടുണ്ട്.

65ബി(4)-ാം വകുപ്പുപ്രകാരമുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഇലക്ട്രോണിക് റിക്കോർഡിനോടൊപ്പം ഹാജരാക്കുമ്പോൾ സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഒപ്പിടേണ്ടത് പ്രസക്തമായ ഉപകരണവുമായോ അല്ലെങ്കിൽ ഉപകരണത്തിന്റെ പ്രവർത്തനവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടോ അല്ലെങ്കിൽ പ്രസക്തമായ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ മാനേജ്മെന്റുമായി ബന്ധപ്പെട്ടോ (ഏതാണോ ഉചിതമായത്) ഉത്തരവാദിത്വമുള്ള ഔദ്യോഗികസ്ഥാനം വഹിക്കുന്ന വ്യക്തിയാണ്. എന്നാൽ മൊബൈൽ കമ്പനികളുടെ കോൾഡാറ്റയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട സർട്ടിഫിക്കറ്റ് മൊബൈൽ കമ്പനികളിലെ ലീഗൽ ഓഫീസർമാർ സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തുന്നതായി ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇത് 65ബി(4) -ാം വകുപ്പിലെ വ്യവസ്ഥകൾക്കനുസൃതമല്ല. കോൾഡാറ്റയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പ്രസ്തുത ഡാറ്റയുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ മാനേജ്മെന്റുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് മൊബൈൽ കമ്പനിയിൽ ഉത്തരവാദിത്വമുള്ള ഔദ്യോഗികസ്ഥാനം വഹിക്കുന്ന വ്യക്തിയാണ് സർട്ടിഫിക്കറ്റ് സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തേണ്ടത്. ഓരോ ഇ-റിക്കോർഡിന്റേയും (കമ്പ്യൂട്ടർ, മൊബൈൽ ഫോൺ, ക്യാമറ തുടങ്ങിയവയെല്ലാം) സവിശേഷതയും വസ്തുതകളും കണക്കിലെടുത്ത് പ്രസ്തുത റിക്കോർഡ് തെളിവായി സ്വീകാര്യമാകുന്നതരത്തിലുള്ള സമീപനം ബന്ധപ്പെട്ട എല്ലാ ഉദ്യോഗസ്ഥരും വകുപ്പ് 65ബി(4) പ്രകാരമുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഹാജരാക്കുന്നതിൽ കൈക്കൊണ്ട പ്രോസിക്യൂഷൻ കേസുകളുടെ കാര്യക്ഷമമായ നടത്തിപ്പ് സാധ്യമാക്കേണ്ടതാണെന്ന് ഇതിനാൽ കർശനമായി നിർദ്ദേശിക്കുന്നു.

ടി.പി.സെൻകുമാർ, ഐ.പി.എസ്
സംസ്ഥാന പോലീസ് മേധാവി.

സ്വീകർത്താവ്; എല്ലാ ലിസ്റ്റ് 'ഡി' ഓഫീസർമാർക്കും അറിവിലേക്കും അനന്തര നടപടിക്കുമായി.

പകർപ്പ്; സർക്കുലർ രജിസ്റ്റർ, പോലീസ് വെബ്സൈറ്റ്.